

УДК 94(477)(092)

Олександр Головка
(Кам'янець-Подільський)

СЛОВО ПРО КОЛЕГУ: МОДЕСТ ІГОРОВИЧ ЧОРНИЙ **(14.05.1974 – 31.08.2014)**

31 серпня 2014 р. від друзів зі Львова я дізнався про трагічну подію – від важкої хвороби передчасно на сорок першому році життя помер відомий український історик-медієвіст доцент кафедри історії середніх віків і візантиністики Львівського національного університету імені Івана Франка кандидат історичних наук Модест Ігорович Чорний.

Моє знайомство з паном Модестом не було тривалим і це при тому, що з деякими істориками Львівського університету я знайомий не один десяток років. Вірогідно, це пояснюється тим, що він набагато молодший від мене за віком. А ніде правди діти, люди більш старшого покоління часто, на жаль, недостатньо звертають увагу на молодих людей, особливо на тих, які є скромними і спокійними, не проявляють занадто великої активності і експресії. Тоді про викладача кафедри історії середніх віків Модеста Ігоровича я дізнався від мого друга Леонтія Вікторовича Войтовича невдовзі після призначення останнього в 2006 р. завідуючим цієї кафедри.

Оскільки я сам у свій час спеціалізувався на кафедрі історії середніх віків Харківського університету, у мене, ще з тих далеких сімдесятих, завжди був інтерес до справжнього історико-наукового життя в університетах, яке я у більшій мірі сприймаю саме в контексті навчання і дослідження давніх епох. За радянської доби в Україні, на жаль, істориків саме такого фаху – античників, медієвістів, сходознавців, етнологів було вкрай мало, а відповідні органи ідеологічного тиску з високих партійних кабінетів прагнули їх тримати в залізних обіймах. Частіше дозвіл викладачам на вивчення давнини давався за умови написан-

ня чогось псевдопатріотичного або агресивно-спростовуючого, на кшталт боротьби проти буржуазної (як варіант – буржуазно-націоналістичної) історіографії або «висвітлення» реакційної ролі католицької або уніатської церков.

В добу незалежності ситуація для істориків дещо змінилася, але не можемо сказати, що за всіма параметрами вона стала кращою. Справжні історики отримують певну можливість займатися улюбленою справою, проте побутові, і не тільки, обставини (рівень оплати, завантаженість, зростання конкуренції з боку кон'юктурної псевдонаукової тематики) створюють зовсім некомфортні умови життя для науковців.

Все вище наведене було написано не через бажання поплакатися «в жилетку», а для того, щоб пояснити проблеми, які зараз заважають творчому зростанню талановитій молоді, дати відповідь, чому багато здібних молодих людей не йдуть в науку або в аудиторії університетів. Складається враження, що справжньою наукою в Україні займаються переважно люди, яких у позитивному плані можна назвати фанатами. Таким фанатом від науки і був Модест Ігорович Чорний. Але хочу підкреслити, що іншим він і не міг бути...

На формування Модеста Ігоровича як людини, а згодом педагога і вченого, значно вплинули обставини, в яких він жив. Народився 14 травня 1974 року в, без перебільшення, унікальному місті Львові, який кожним своїм камінцем випромінює історію. Дитинство та юні роки його пройшли в специфічний час, коли люди призвичаїлися жити за подвійними стандартами. Як тут не загадати сумний жарт львів'ян: «Яка сама висока будівля у Львові? – КДБ. Звідти чудово Сибір видно».

В таких умовах постійної роздвоєності дуже важливим, особливо для особистості із гуманітарним складом розуму, є вплив найближчого оточення. І, вочевидь, на молодого Модеста дуже сильний і постійний вплив мали батьки, люди з інтелігентного середовища, які передали сину почуття справедливості, любові до рідного краю, людей, які в ньому живуть, любові до прекрасного, бажання бути корисним і нести добро. Другим фактором, який мав велике значення до формування юнака, був сам Львів: з його унікальною історією, архітектурою та культурою. Третім фактором були гени, завдяки яким він отримав неординарні здібності. Саме ці гени сприяли тому, що зовсім маленький хлопчик в три роки почав читати, а згодом зі срібною медаллю 1991 р. закінчив середню школу № 70 м. Львова.

Після завершення школи у Модеста не було коливань у виборі професії. В тому ж 1991 р. він успішно склав іспити і почав вчитися на історичному факультеті славетного Львівського університету. 1991 – переломний рік в історії України і її громадян. При всій піднесеності часу перша половина 90-х була дуже складною для багатьох людей, багато з них міняли свій фах, чимало виїхали у пошуках долі за кордон. Такого не стало з Модестом Ігоровичем. Попри всю складність життя муза Кліо

була його коханням на все життя, але водночас вона була і його опорою: він прагнув і важкою, кропіткою працею набував знання з далекого минулого.

Модест Ігорович не шукав легких шляхів у науці, точніше він не шукав якихось дрібно кон'юнктурних тем, за які можна досить швидко отримати наукові звання і зробити кар'єру. В 1996 р. він вступив до аспірантури і почав вивчати історію Домініканського ордену на теренах Центральної і Східної Європи. Науковим керівником його була вчений-спеціаліст з історії середньовічної торгівлі і добрий педагог доцент Раїса Василівна Шиян. Вибір теми з історії католицької церкви навіть в умовах незалежності був сміливим кроком, оскільки з людських душ ще не витравився совковий науково-атеїстичний нігілізм до всього, що було пов'язане з релігією. Однозначно, що у людей не зникло і несприйняття того, що не є нашим, або не зовсім нашим. Воно залишалося тоді, у значній мірі, залишилося і зараз.

Мова йде про явище псевдопатріотизму, яке несе особливо велику шкоду: своє – це дуже добре, а якщо є щось не наше, то його треба спростовувати, критикувати або робити певні дії, які з об'єктивністю в науці нічого не мають спільного. Конкретно, якщо мова йде про католицьких монахів – то наперед працює установка, що перш за все треба писати про них як експлуататорів, як ворогів українців, хоча серед домініканців і францисканців і українців було достатньо. І ті, й інші відіграли значну роль в господарському розвитку і культурно-освітньому житті нашого краю. Другий момент, на відміну від вивчення історії на рівні краєзнавства, історик-медієвіст мав знати іноземні мови, бути знайомим з рідкісними виданнями.

В свій час, коли я був студентом, на запитання, чому у нас кафедру історії середніх віків очолює лише кандидат історичних наук, куратор моєї групи Володимир Іванович Кадеев дотепно пояснив: «А що поробиш, якщо в Україні легше знайти динозавра, ніж доктора історичних наук із давньої або середньовічної історії». Продовжуючи цю думку, слід сказати, що і в тій радянській і зараз, у сучасній незалежній Україні, не так просто знайти не лише доктора, а й кандидата історичних наук – справжнього фахівця з всесвітньої історії країн Західної Європи або Сходу. Писати дисертації на такі теми вкрай важко, а результат в разі успішного захисту подібних робіт, який абсолютно не гарантований, такий же, як і у пошукувачів, що пишуть праці з дрібних за постановкою проблеми тем з вітчизняного минулого.

Модест Ігорович добре знав як давні, так і сучасні мови. Особливо добре знання середньовічної латини та німецької мови дозволило йому бути на «ти» із вкрай складними для вивчення манускриптами. В 2002 р. він успішно захистив кандидатську дисертацію «Домініканський орден в державах Центрально-Східної Європи в XIII – першій половині XIV ст.», можливо першу кваліфікаційну роботу, де б цілеспрямовано не критикувалася церква, і однозначно унікальну в науковому плані, оскільки саме на справ-

ді високому науковому рівні ніхто таких праць в східноєвропейській історіографії не писав.

Пан Модест йшов тернистими шляхами у науці, і не шукав для себе легких шляхів у житті. З 1994 по 2005 рр. він викладав історію у своїй рідній школі № 70. І ця десятилітня робота була обумовлена не лише неможливістю відразу знайти роботу у вищій, а і бажанням реалізувати себе, передавати свої величезні знання іншим, у тому числі і дітям. Вочевидь, прагнення служити людям, у великій мірі проявилось в його викладацькій роботі в рідній Альма-матір, де він починає працювати з 2001 р. Учні, у тому числі і студенти, попри їх максималізм, здебільшого справедливі в оцінках своїх викладачів, особливо якщо їм випадає нагода висловити їх таємно.

Про доцента М.І. Чорного на сторінках Інтернету можна прочитати досить цікаві речі. Перш за все, молоді люди визначають високу якість лекцій, прагнення неформально проводити семінари, задавати запитання на логіку, а також почуття справедливості, вимогливості, яка через означену справедливість, не викликає якогось різкого негативу навіть у нестаранних студентів. Природно, що дівчата звертають увагу на вельми красиву природну зовнішність викладача, інколи зізнаються про свою закоханість в нього, але, не зупиняються на цьому, пишуть про його уважність, доброзичливість, шляхетність...

Здається Модесту Ігоровичу було тісно в межах звичайних форм викладацької роботи, тому він організовує зі своїми учнями студентський клуб медієвістики, багато уваги приділяє творчому зростанню молоді, прагне навчити їх фаху історика, з великою енергією готує оригінальні спецкурси з медієвістики. Лише назви цих спецкурсів свідчать про широкий світогляд вченого: «Чернечі і духовно-рицарські ордени», «Єретичні рухи IV-XV ст.», «Побут і звичаї середньовічної Європи», «Мандрівники і подорожі середньовічного світу» та ін. Про інтереси Модеста Ігоровича говорять і назви розділів першого університетського підручника з історії середніх віків, які він разом із колегами нещодавно підготував. Зокрема, мої улюблені теми з «Великого переселення народів» і хрестових походів в ньому дуже майстерно як в науковому, так і методичному плані виклав саме пан Модест.

Завдяки розмовам із Л.В. Войтовичем я досить обізнаний з повсякденною роботою моїх колег по цеху медієвістів у Львівському університеті, але, на превеликий жаль, в силу епізодичності моїх приїздів до Львова я не мав можливості часто спілкуватися з ними. Але й на відстані я відчував і відчуваю інтенсивне пульсування викладацького життя істориків-медієвістів у галицькій столиці.

Безпосереднє знайомство, бесіди з Модестом Ігоровичем переконали мене, що він був надзвичайно скромною людиною, з дещо вразливим характером, людиною, яка абсолютно не була кар'єристичною і прагматичною. Дивовижно, але він цілком відповідав за характером своєму дещо екзотичному імені (як відомо,

ім'я Модест з латини перекладається як скромний). Він був відкритим до спілкування, але ніколи нікому не нав'язував свою персону, вмів дуже уважно слухати і дати гарну пораду. Він був вимогливим, навіть тоді, коли принциповість і вимогливість несли ризик для якогось власного благополуччя, ніколи не відмовляв людям у допомозі, інколи здається, що він просто не знав, як це зробити.

Три роки тому я звернувся до Модеста Ігоровича з проханням проконсультувати мого студента Олександра Бучковського, який писав курсову роботу з історії чернечих орденів в Україні, і одразу ж отримав позитивну реакцію. Склалося тоді навіть враження, що пану Модесту мало було своїх студентів і він розшукував таланти поза межами Львова, щоб передати свої знання і навчити їх ремеслу історика. Консультації були проведені оперативно і на дуже високому науковому і педагогічному рівні.

Як справжній львів'янин, він був до нестями закоханий у своє місто. І це проявилось в його роботі над статтями для енциклопедії з історії Львова. Рукопис кожної з них – це прояв великої пошукової роботи, тому не дивно, що всі вони після виходу з-під пера пана Модеста були набагато більшими, ніж того вимагала редакція видання. Хотілося б сподіватися, що з часом саме ці цікаві нариси у повному вигляді стануть надбуттям широкого кола шанувальників нашої давнини.

Мені, повторююсь, постійно дуже імпонувало те, чим у науковому плані займався Модест Ігорович, тому в 2012 р. я запропонував йому підготувати матеріал для нашого кам'янецького збірника «Проблеми історії Центральної і Східної Європи» і невдовзі отримав дуже фахову, побудовану на підставі скрупульозного аналізу складних для вивчення джерел, статтю про діяльність Домініканського ордену в Галичині і на Поділлі. Зараз, на превеликий жаль вже без його згоди, редколегія підготувала для видання рукопис іншої статті М.І. Чорного, яка збереглася в його архіві і люб'язно надана його рідними. Ця праця є продовженням попередньої.

Кажуть, що незамінних людей не буває, але, без всякого сумніву, це не стосується Особистостей. В історії останніх було багато, але всі вони залишаються. Саме тому про них пам'ятають сучасники і будуть завжди пам'ятати всі прийдешні покоління.

Спи з миром...

Отримано: 15.10.2014.